

PETÄJÄVEDEN KUNNAN ESIOPETUKSEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA

Sisällys

1. Johdanto
2. Syrjintä ja esteettömyys
3. Sukupuolisensitiivisyys
4. Sukupuolen moninaisuus

5. Perheiden monimuotoisuus
6. Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi

Tämä suunnitelma on laadittu Petäjäveden kunnan esioppilaiden tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi esiopetusvuoden aikana. Suunnitelma on nähtävillä esiopetusryhmien eteisen ilmoitustaululla ja pedanetissä.

1. JOHDANTO

Opetushallitus antoi määräyksen velvoittavana noudatettavaksi 7.12.2015. Tämä määräys muutti esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita siten, että lukuihin 1.2. ja 1.3. tuli seuraavanlaiset muutokset:

- luku 1.2. Lisätään opetussuunnitelman laadinnassa huomioon otettavien muiden paikallisten suunnitelmien luetteloon kohta: tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma.
- luku 1.3. Lisättävä kohta: laaditaanko tasa-arvolain sekä yhdenvertaisuuslain mukaiset suunnitelmat osana opetussuunnitelmaa vai erillisinä.

Tasa-arvolaki velvoittaa koulutuksen järjestäjän ennaltaehkäisemään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lainsäädännön mukaan esiopetuksessa on tasa-arvon edistämisvelvoite.

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että esiopetuksen yksiköillä on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelman päämääränä tulee olla osallisuuden lisääminen, syrjinnän tunnistaminen ja siihen välittömästi puuttuminen.

Tasa-arvon edistäminen tarkoittaa sitä, että poikia ja tyttöjä kohdellaan tasapuolisesti kaikissa tilanteissa ja oikeudenmukaisuus toteutuu arjessa. Tasa-arvoisessa esiopetuksessa jokainen uskaltaa olla oma itsensä ja tuntee olonsa turvalliseksi. Tasa-arvoisessa esiopetusyksikössä ei esiinny syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yk:n yleissopimuksen (1991) yleisperiaatteita ovat lapsen tasa-arvoinen kohtelu, syrjäntäkielto, lapsen etu, lapsen oikeus eämään ja hänen mielipiteensä huomioon ottaminen. YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa sanotaan, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä lapsen persoonallisuuden sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen. Koulutuksen pitää myös valmistaa lasta vastuulliseen elämään ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien välisen ystävyuden hengessä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) ohjaa edistämään yhdenvertaisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

”Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella

lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä.”

”Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.”

”Lasten erilaisuutta ja erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkemysiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta.”

”Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät mm. mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-oletuksia ja rajoituksia.”

2. SYRJINTÄ JA ESTEETTÖMYYS

Syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa. Syrjintä on myös henkilön tai ihmisryhmän arvon tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista. Syrjintä voi olla

moniperusteista. Tällöin lapsi kokee useisiin eri ominaisuuksiin perustuvaa syrjintää eriaikaisesti tai samanaikaisesti.

Esteettömyys tarkoittaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteutumista niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan huolimatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

3. SUKUPUOLISENSITIIVISYYS

Sukupuolisensitiivisyys on lasten yksilöllistä kohtaamista, sukupuolen huomioon ottamista sekä sukupuolten välisten ja sisäisten erojen huomioimista.

Sukupuolten erot pitää ymmärtää sukupuoleen biologisesti (eri sukupuolet), kulttuurisesti (sukupuoliroolit) ja sosiaalisesti (asenteet ja valtahierarkiat sukupuolten välillä) muotoutuneena. Sukupuoli voi olla myös koettua ja jokaisella on oikeus määritellä sukupuolensa itse. Perinteisen ajattelun ja stereotyyppien sijaan sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa otetaan huomioon moninaiset ihmisenä olemisen mallit. Esiopetuksen henkilöstöllä tulee olla taitoa kohdata lapsi yksilöllisenä persoonana. Lasta ei tulisi ennalta määritellä sukupuolen mukaan.

Tasa-arvon edistämiseksi esiopetuksessa työskentelevän tulee tunnistaa oma suhtautumistapansa lapsiin (vrt. pojat – tytöt, sukupuoleen liittyvien oletusten ja odotusten tunnistaminen) ja ottaa puheeksi työyhteisössään kasvatuksen ja opetuksen sukupuolittavia ajattelu- ja vuorovaikutusmalleja sekä toimintatapoja.

Sukupuolisensitiivisyyden tavoitteena on, että kaikilla lapsilla on samat oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet. Lapsen toimijuutta vahvistetaan siten, että mahdollistetaan lapsen ulottuville laaja toiminnan kenttä, jota eivät sukupuoli-stereotyyppiat tai ennako-odotukset rajoita.

Sukupuolisensitiivinen esiopetus tuo tasa-arvoa pysäyttämällä kasvattajat miettimään asenteitaan ja odotuksiaan. Se laittaa kasvattajat havainnoimaan puhetapojaan, negatiivista ja positiivista huomion antamista ja lapsille jaettuja huomion osoituksia. Se myös tukee kasvattajia rohkaisemaan lapsia monipuoliseen leikkiin ja roolien kokeiluun.

4. SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Syntymähetkellä määritellyn virallisen biologisen sukupuolen lisäksi sukupuolikäsitykseen kuuluvat:

- sukupuoli-identiteetti, joka on sisäinen kokemus omasta sukupuolesta (alkaa kehittyä jo 2-4-vuoden iässä)
- sukupuolen ilmaisu esim. pukeutumisella, käytöksellä
- seksuaalinen suuntautuminen

Sukupuoleen liitettävät piirteet vaihtelevat eri aikoina ja eri paikoissa. Esimerkiksi tyttöys on 2020-luvulla hyvin erilaista kuin esim. 50 vuotta sitten. Kasvatuksella ei voida vaikuttaa lapsen sukupuoleen, sillä sukupuolen määrittää oma kokemus siitä. Sisäinen kokemus omasta sukupuolesta on aina ratkaiseva (itsemääräämisoikeus).

5. PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS

Perhemuodot ovat viime vuosina moninaistuneet ja vain osa perheistä on perinteisenä pidettyjä ydinperheitä.

Laaja perhekäsitys (yhden vanhemman perheet, uusperheet, sateenkaariperheet, apilaperheet, adoptioperheet) auttaa lasta kohtaamaan monimuotoisuutta omassa elämässään. Yksinhuoltajaperheestä voi tulla esim. uusperhe. Lapsi kohdataan perheensä jäsenenä ja huomioidaan hänen perhekulttuurinsa. Jokaisen lapsen tulee saada samanarvoista tukea ja kohtelua omalle perheidentiteetilleen.

Huoltajien kanssa yhteistyötä tehtäessä kiinnitetään huomiota mahdollisiin sukupuolittuneisiin käytäntöihin. Tiedottamiseen kiinnitetään erityistä huomiota harvemmin kohdattavien huoltajien osalta (esim. etävanhempi).

Yhden vanhemman perheessä toinen vanhemmista asuu lapsen/lasten kanssa ilman puolisoa. Vanhempi voi olla silloin joko lapsen yksinhuoltaja tai yhteishuoltaja. Yksinhuoltaja päättää yksin lapsen kasvatuksesta. Yhteishuoltaja sopii lapsen asioista yhdessä toisen vanhemman kanssa mm. kasvatuksesta ja koulutuksesta. Uusperheessä on vähintään yksi alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Uusperheeseen kuuluu ei biologisia perheenjäseniä.

Sateenkaariperhe on perhe, jossa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (miesparin tai naisparin ydinperhe, polyamorinen perhe, trans-, muun- tai intersukupuolisen vanhemman perhe).

Apilaperhe on perhe, jossa lapsi/lapset ovat syntyneet kahden eri perheyksikön yhteiseksi lapsiksi, esim. naisparin ja itsellisen miehen tai miesparin ja naisparin yhdessä muodostama perhe.

Adoptioperhe: adoptio eli lapseksiottaminen on oikeudellinen toimenpide, jolla adoptiovanhemman ja adoptoitavan välille muodostetaan uusi perhesuhde.

6. TOIMENPITEET TASA-ARVON EDISTÄMISEKSI

Tämä suunnitelma toimii pohjana Petäjaveden kunnan esiopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Suunnitelma arvioidaan ja päivitetään tarvittaessa.

Syksyisin esiopetusryhmien omiin tiimisopimuksiin kirjataan konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi. Pohjana on arjen havainnointi ja käytännönläheisyys. Tasa-arvosuunnitelman sisältö nousee ryhmän omista tarpeista. Ryhmäkohtainen suunnitelma ohjaa toimintaa ja muistuttaa, että tasa-arvon eteen on tehtävä työtä (systemaattista, pitkäjänteistä ja tavoitteellista). Ohje toiminnalliseen tasa-arvosuunnitteluun löytyy nettiosoitteesta <http://tinyurl.com/tasaarvosuunnittelu> tai suunnitteluun voi käyttää varhaiskasvatuksen tasa-arvokompassia, joka löytyy teamsistä. Sen avulla voi arvioida joko koko toimintakulttuuria tai keskittyä vain joihinkin kokonaisuuksiin.

Ryhmäkohtaisessa toimintasuunnitelmassa kuvataan:

- ryhmässä laadittu arvio aikaisemman tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden toteutumisesta
- konkreettiset kehittämiskohteet ja toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi
- toimenpiteiden toteuttamisen ja arvioinnin aikataulu sekä vastuuhenkilöt

Tasa-arvotilannetta voidaan kartoittaa eri menetelmillä.

Arjen tarkastelun apuna voi käyttää havainnointilomakkeita, joita löytyy nettiosoitteesta <http://www.tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi/menetelmat> tai teamsistä löytyvällä tasa-arvokompassityökalulla, jossa on eri teema-kokonaisuuksia.

Lapsia voi osallistaa arviointiin soveltuvin osin esim. keskustellen asioista pienryhmässä tai erilaisin haastatteluin.

Esiopetusyksiköissä pitää olla ajan tasalla oleva kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma sekä kiusaamiskysely –lomake. Kiusaamiskysely tehdään joka syksy ja aina lapsen kanssa kahden kesken. Kysely toistetaan tarvittaessa kevätlukukaudella. Eskarilaisten kanssa voi tehdä myös ns.väliarviointi –kyselyn esim. syys- tai joululoman jälkeen. Kyselyn avulla kartoitetaan lasten mielenkiinnon kohteita ja toimintoja, joista ei pidetä. Mahdollisuuksien mukaan toimintakäytänteitä voidaan muuttaa. Tasa-arvosuunnittelu on yhteydessä lasten yksilölliseen huomioimiseen, kiusaamisen ehkäisyyn ja hyvinvointiin. Parhaimmillaan tulokset näkyvät niin lasten kuin aikuistenkin hyvinvoinnin lisääntymisenä.

